

ARHITEKTONSKI PRISTUP KULTURNO-OBRAZOVNIM OBJEKTIMA / ARCHITECTURAL APPROACH TO CULTURAL AND EDUCATIONAL FACILITIES

Prof. D-r. Vangjel Dunovski¹

¹Sveučilište MIT Univerzitet Skopje, Arhitektonski Fakultet, bul. 3 ta makedonska brigada 66a, R.S.
Makedonija,
e-mail: vduni@mt.net.mk

Pregledni članak
UDK / UDC 72.03:37

Sažetak

Svjetski javni kulturni centri vitalne su institucije koje služe kao središnje točke za promicanje, očuvanje i slavljenje raznolike kulturne baštine iz cijelog svijeta. Ovi su objekti posvećeni poticanju razumijevanja, dijaloga i uvažavanja među ljudima različitog podrijetla kroz različite oblike umjetničkog izražavanja, uključujući likovnu umjetnost, glazbu, ples, kazalište, književnost itd. Ovaj rad istražuje raspon aktivnosti i programa koji mogu ujediniti različite generacije ljudi, različite kulturne tradicije i obogatiti kulturni život grada osmišljavanjem novih kulturno prosvjetljenih sadržaja koji uključuju različite kulturne prakse kao što su kino projekcije, izložbe, radionice, festivali i lokalnim i međunarodnim događajima. Svjetski javni kulturni centri igraju ključnu ulogu u očuvanju i zaštiti nematerijalne kulturne baštine, kao što su usmena predaja, rituali i izvedbene umjetnosti, koji su u opasnosti da budu izgubljeni ili zaboravljeni. Putem dokumentacije, istraživanja i obrazovnih inicijativa, oni rade kako bi osigurali da se ovi bogati i raznoliki kulturni izričaji prenesu na buduće generacije.

Ključne riječi: *Javno, kulturno, drugačije, oblici, prakse*
JEL klasifikacija: Z19

Abstract

The world's public cultural centers are vital institutions that serve as focal points for the promotion, preservation and celebration of diverse cultural heritage from around the world. These facilities are dedicated to fostering understanding, dialogue, and appreciation among people of diverse backgrounds through various forms of artistic expression, including visual arts, music, dance, theater, literature, and more. This paper explores the range of activities and programs that can unite different generations of people, different cultural traditions and enrich the cultural life of the city by designing new culturally enlightened facilities that include different cultural practices such as cinema screenings, exhibitions, workshops, festivals and local and international events. The world's public cultural centers play an essential role in the preservation and protection of intangible cultural heritage, such as oral traditions, rituals and performing arts, which are at risk of being lost or forgotten. Through documentation, research and educational initiatives, they work to ensure that these rich and diverse cultural expressions are passed on to future generations.

Keywords: *Public, cultural, different, forms, practices*
JEL classification: Z19

UVOD

Postojanje domova kulture u svakom gradu je bitno. U srcu ovih kulturnih kuća je vjera u moć kulture da nađe granice i ujedini čovječanstvo. Oni pružaju prostore u kojima pojedinci mogu istraživati i baviti se različitim kulturnim tradicijama, povijestima i perspektivama, potičući osjećaj pripadnosti i međusobne povezanosti u sve globaliziranijem svijetu. Te ustanove često nude širok izbor aktivnosti i programa osmišljenih da obogate kulturni život svojih zajednica. To može uključivati izložbe koje prikazuju tradicionalnu i suvremenu umjetnost, nastupe lokalnih i međunarodnih umjetnika, radionice i tečajeve o kulturnim praksama i zanatima, filmske projekcije, predavanja i kulturne festivale. Osim toga, ove kulturne institucije služe kao platforme za međukulturalnu razmjenu i dijalog, promičući međusobno poštovanje, razumijevanje i suradnju između ljudi različitih kulturnih pozadina. Okupljajući pojedince iz različitih zajednica, oni pomažu premostiti podjele i promovirati inkluzivnije i skladnije društvo. U svijetu koji je sve više međusobno povezan, javna kulturna središta služe kao svjetionici kulturne raznolikosti, tolerancije i kreativnosti, potičući zajedničko uvažavanje bogatstva i složenosti ljudske kulture. Svojim naporima pridonose izgradnji živahnije, otpornije i kulturno bogatije globalne zajednice.

1. SVEOBUHVAJNI PROJEKTANTSKI I ARHITEKTONSKI UVID

- Inovativne značajke dizajna: Identifikacija ključnih dizajnerskih i arhitektonskih značajki koje poboljšavaju funkcionalnost i održivost kulturnih kuća, kao što su fleksibilni prostori, ekološki prihvatljivi materijali i prilagodljiva ponovna uporaba povijesnih zgrada.
- Ideje za moderne kulturne centre: Razvoj dizajnerskih nacrti i fotografija koje mogu koristiti arhitekti i planeri za stvaranje kulturno značajnih, estetski ugodnih i održivih kulturnih i obrazovnih centara.

1.1. POBOLJŠANA FUNKCIONALNOST I PONUDA PROGRAMA

- Različiti modeli programiranja: Detaljna analiza uspješnih modela programiranja koji uključuju mješavinu kulturnih, obrazovnih i društvenih aktivnosti prilagođenih različitim potrebama zajednice.
- Strategije digitalne integracije: Identifikacija učinkovitih strategija za integraciju digitalnih tehnologija (npr. VR, AR, online platforme) kako bi se proširio doseg i angažman kulturnih centara.

1.2. UTJECAJ NA ANGAŽMAN ZAJEDNICE I DRUŠTVENU KOHEZIJU

- Angažman grada: Kvantitativni i kvalitativni podaci o tome kako kulturni centri doprinose povećanom angažmanu zajednice, društvenoj koheziji i očuvanju kulture.
- Studije slučaja utjecaja na zajednicu: Kompilacija studija slučaja koje pokazuju opipljive koristi kulturnih centara diljem svijeta i ovdje kod kuće, kao što su poboljšane društvene veze, povećano kulturno razumijevanje i lokalne gospodarske koristi.

1.3. IDENTIFIKACIJA NAJBOLJIH PRAKSI I RJEŠENJA ZA IZAZOVE

- Izazovi i strategije ublažavanja: analiza uobičajenih izazova s kojima se kulturni centri suočavaju, zajedno s uspješnim strategijama ublažavanja za prevladavanje tih prepreka.

1.4. POLITIKA I PRAKTIČNE PREPORUKE

- Smjernice za politiku: Preporuke kreatorima politike za podršku razvoju i održivosti kulturnih centara kroz financiranje, regulatornu potporu i partnerstva u zajednici.

- Operativne smjernice: Praktične preporuke za menadžere u kulturi za poboljšanje svakodnevnog poslovanja, razvoja programa i napora domova kulture u zajednici.

1.5. OKVIR ZA BUDUĆI RAZVOJ

- Strategije za održivi razvoj: Strategije za osiguranje dugoročne održivosti kulturnih centara, uključujući financijske modele, mehanizme podrške zajednici i planove za prilagodljivost.
- Budući trendovi i inovacije: Identificiranje novih trendova i inovacija koje mogu oblikovati budući razvoj kulturnih centara, osiguravajući da ostanu relevantni i utjecajni.

1.6. POJAČANI KULTURNO-OBRAZOVNI UTJECAJ

- Uspješnost obrazovnog programa: Evaluacija uspješnosti obrazovnih programa domova kulture, što dovodi do preporuka za poboljšanje kulturnog obrazovanja i mogućnosti cjeloživotnog učenja.
 - Kulturna razmjena i raznolikost: uvid u to kako domovi kulture mogu bolje olakšati kulturnu razmjenu i promicati raznolikost kroz uključivo programiranje i međunarodnu suradnju.
- Postizanjem očekivanih rezultata istraživanje će pružiti solidan okvir za razumijevanje i unapređenje uloge kulturnih centara u suvremenom društvu. Dobiveni rezultati i idejni projekt poslužiti će arhitektima, kulturnim menadžerima, kreatorima politika i čelnicima grada za usmjeravanje razvoja prema kulturno obrazovnim centrima i potrebama građana.

2. INOVACIJE I PRILAGODLJIVOST KULTURNIH I OBRAZOVNIH INSTITUCIJA U ZAJEDNICI I KULTURNIM SFERAMA

Koncept kulturno obrazovnih domova razvija se kako bi odražavao promjene u tehnologiji, društvu i potrebama zajednice. Tradicijske kulturne kuće bile su središta zajednice usmjerena na očuvanje i promicanje lokalnog baštine, umjetnosti i društvenih aktivnosti. No, moderni kulturni centri postaju sve dinamičniji, inkluzivniji i svestraniji. Evo nekih ključnih aspekata novog koncepta kulturnih centi koje ćemo razmotriti u zasebnim studijama slučaja u ovom radu.

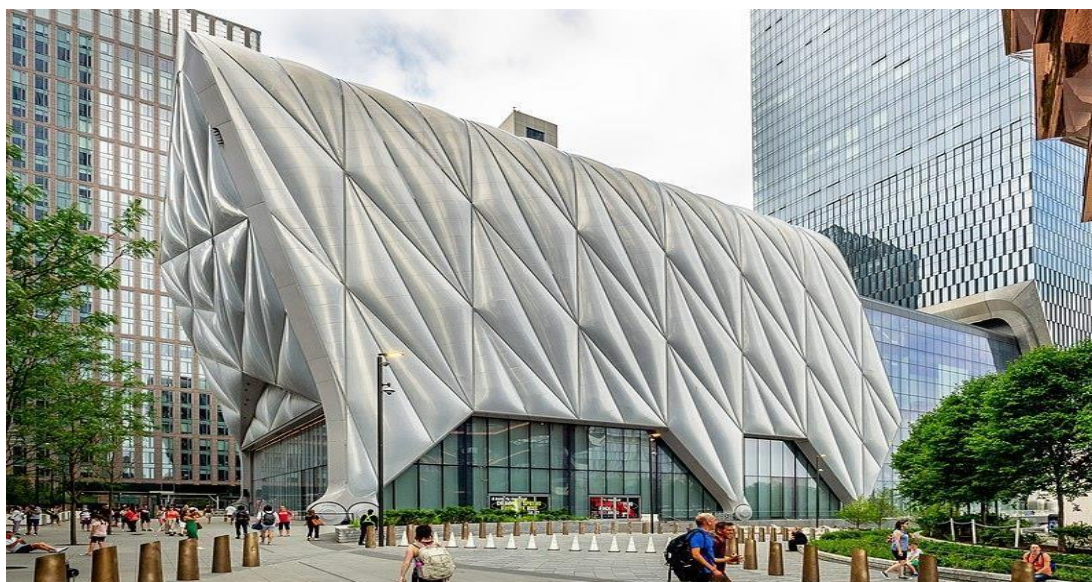
- Višenamjenski prostori Suvremene kulturne kuće dizajnirane su tako da budu višenamjenske, s različitim aktivnostima poput izložbi, radionica, predstava i sastanaka zajednice. Često uključuju fleksibilne prostore koji se mogu lako rekonfigurirati kako bi odgovarali različitim događajima.
- Digitalna integracija Uključivanje digitalne tehnologije je bitno. To uključuje virtualne izložbe, online radionice i digitalne arhive. Virtualna stvarnost (VR) i proširena stvarnost (AR) također se koriste za poboljšanje iskustva posjetitelja, omogućujući ljudima da istražuju kulturne artefakte i povijesna mjesta na impresivan način.
- Pristup zajednici Ti su prostori sve više orijentirani na zajednicu, fokusirajući se na potrebe i interese lokalnog stanovništva. Služe kao središta angažmana zajednice, nudeći programe koji se bave društvenim pitanjima, promiču inkluzivnost i podržavaju lokalne umjetnike i poduzetnike.
- Održivost Održivost je ključno pitanje u dizajnu i radu modernih kulturnih centara. To uključuje korištenje ekološki prihvatljivih građevinskih materijala, energetske učinkovite sustave i programe koji promiču ekološku svijest i odgovornost.
- Kulturna razmjena Suvremeni kulturni centri olakšavaju kulturnu razmjenu i raznolikost organiziranjem međunarodnih događaja, umjetničkih rezidencija i kulturnih festivala. Oni pružaju platforme za međukulturalni dijalog i suradnju, potičući bolje razumijevanje i uvažavanje različitih kultura.
- Obrazovni programi Obrazovni programi kamen su temeljac novih kulturno-obrazovnih centara. Oni se kreću od nastave umjetnosti i glazbe do predavanja, panel rasprava i mogućnosti cjeloživotnog učenja. Često surađuju sa školama i sveučilištima kako bi poboljšali kulturno

obrazovanje.

- Laboratoriji društvenih inovacija Neki kulturni centri uključuju laboratorije za društvene inovacije, koji su namjenski prostori za razmišljanje, eksperimentiranje i razvoj rješenja za društvene izazove. Ovi laboratoriji potiču gradsku kreativnost, suradnju i inovacije.
- Hibridna kulturna iskustva Spoj fizičkih i digitalnih iskustava postaje sve češći. Kulturni centri mogu ponuditi hibridne događaje kojima se sudionici mogu pridružiti osobno ili online, proširujući svoj domet i pristupačnost.
- Umjetničke i tehnološke suradnje Sve je veći naglasak na suradnji između umjetnika i tehnologa. Kulturni centri pružaju platforme za međusektorska istraživanja umjetnost, znanost i tehnologiju, podržavajući projekte koji koriste vrhunske tehnologije za stvaranje novih oblika umjetničkog izražavanja.
- Inkluzivan dizajn Inkluzivnost je prioritet, gdje su kulturni centri dizajnirani da budu dostupni ljudima svih dobi, sposobnosti i podrijetla. To uključuje fizičku dostupnost kao i programe i usluge koji uključuju različite zajednice.

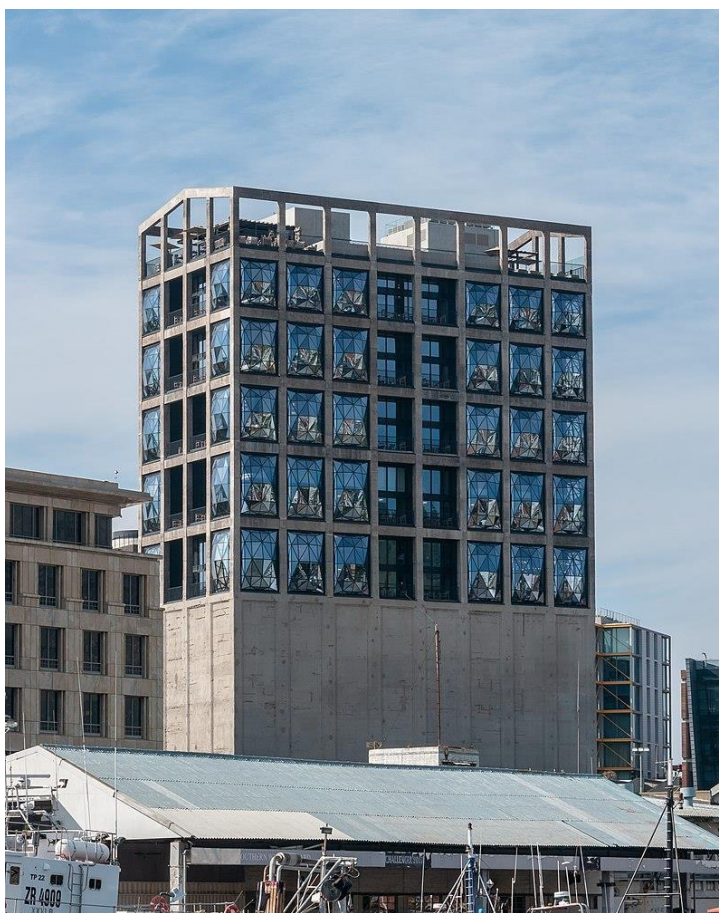
3. REFERENTNI PRIMJERI SVJETSKIH KULTURNIH INSTITUCIJA

3.1 THE SHED - NEW YORK, SAD, (The Shed - prije poznat kao Cultural Shed i Hudson Yards Cultural Shed) je kulturni centar u Hudson Yardsu, Manhattan, New York City. Otvoren 5. travnja 2019., The Shed naručuje, producira i predstavlja širok raspon aktivnosti u izvedbenim umjetnostima, vizualnim umjetnostima i pop kulturi. Šupa se nalazi u zgradi Bloomberg, uz sjeverni krak parka High Line, u blizini Galerijske četvrti Chelsea. Spojen je na 15 Hudson Yards, neboder unutar Hudson Yardsove izgradnje nekretnina, iako se sama šupa nalazi na zemljištu u vlasništvu grada. Kulturni centar održava istoimena samostalna neprofitna kulturna organizacija. Izvršna direktorica The Shed-a je Meredith "Max" Hodges, a umjetnički direktor Alex Poots. Predsjednik Upravnog odbora je Jonathan Tisch, koji je 2022. naslijedio predsjednika osnivača Daniela Doctoroffa.

Sl.1 - Šupa-kulturni centar

3.2 ZEITZ MUSEUM OF CONTEMPORARY ART AFRICA - ZEITZ MOCAA (Cape Town, Južna Afrika) je muzej posvećen suvremenoj umjetnosti iz Afrike i njezine dijaspore, smješten u napuštenom silosu za žitarice. Zeitz Museum of Contemporary Art Africa javni je neprofitni muzej u Cape Townu, Južnoafrička Republika. Muzej Zeitz otvoren je 22. rujna 2017. kao najveći muzej suvremene umjetnosti iz Afrike i njezine dijaspore. Muzej se nalazi u okrugu Shiloh na obali Victorije i Alfreda u Cape Townu. Maloprodajno i ugostiteljsko imanje, Waterfront prima oko 24 milijuna lokalnih i međunarodnih posjetitelja godišnje. Prema riječima izvršnog direktora Davida Greena, odluka o transformaciji i renoviranju zgrade za novi muzej "udahnut će život području Silosa i djelovati kao nacrt za pothvat koji je nekomercijalne prirode, posebno za uživanje svih građana kontinent." Dok su drugi primijetili da strateško partnerstvo sa Zeitzom također služi za povezivanje postojeće imovine vlasnika Waterfrontsa (Mirovinski fond državnih službenika) s financijskim okrugom Cape Towna u razvoju. Prenamjena zgrade Silo započela je 2014. pod vodstvom londonskog dizajnera Thomasa

Heatherwicka.

Slika2 Muzej Zeit

3.3. MUZEJ ARTSCIENCE U SINGAPURU - MUZEJ ARTSCIENCE muzej je u integriranom odmaralištu Marina Bay Sands u srcu jezgre središnjeg okruga Singapura. Otvoren 17. veljače 2011. od strane premijera Singapura, Lee Hsien Loonga, prikazuje velike izložbe koje kombiniraju umjetnost, znanost, kulturu i tehnologiju. Iako je u galeriji ArtScience

planiran stalni postav, u muzeju se uglavnom održavaju putujuće izložbe čiji su kustosi drugi muzeji. Arhitektura muzeja osmišljena je tako da ujedinjuje discipline umjetnosti i znanosti. Muzej umjetnosti Marina Bay Sands estetski je ugodan i inovativan u građevinskoj tehnologiji. Često poznat kao "ruka dobrodošlice Singapura", muzej utjelovljuje oblik lotosovog cvijeta s organskim dizajnom. Ima okruglu bazu koja je ugrađena u zemlju i okružena vodom zaljeva. Deset prstiju ili latica izlazi iz središta, šireći se u veličini i visini kako bi stvorili četiri kata galerijskog prostora, budući da vrhovi prstiju dopuštaju pokrivače za prirodna izložbena rasvjeta. Nadalje, latice u obliku tanjura usmjeravaju kišnicu do središnjeg atrija, omogućujući skupljanje i recikliranje kišnice, čineći muzej vrlo ekološki prihvatljivim i održivim. U muzej se ulazi kroz samostalni stakleni paviljon. Velika dizala i pokretne stepenice prevoze publiku do donjih i gornjih galerija. Ukupno postoje tri razine galerija ukupne površine 6000 četvornih metara. Asimetrična struktura muzeja, koju je zamislio Arup, seže do horizonta na visini od 60 metara i podupire je složena čelična rešetkasta struktura. Ovaj sklop podupire deset stupova i u središtu je vezan dijamrežom nalik na košaru — skulpturalnim središnjim dijelom koji prihvaća asimetrične sile koje stvara oblik zgrade. Rezultat je učinkovito rješavanje strukturalnih sila za zgradu, dajući joj naizgled bestežinsku kvalitetu dok lebdi iznad tla.

Slika 3 ArtScience Museum u Singapuru

3.4. CENTAR HEYDAR ALIYEV U BAKUU, AZERBAJDŽAN, kompleks je od 57.500 m² koji je dizajnirala iransko-britanska arhitektica Zaha Hadid i poznat je po svojoj prepoznatljivoj arhitekturi - zaobljenim, tečnim kutovima. Glavni izvođač, Dia Holdings, u vlasništvu je aktera povezanih s mrežom offshore tvrtki obitelji Aliyev koja vlada Azerbajdžanom. Centar je nazvan po Heydaru Aliyevu (1923. – 2003.), prvom tajniku Sovjetskog Azerbajdžana od 1969. do 1982. i predsjedniku Republike Azerbajdžan od listopada 1993. do listopada 2003. Centar ima konferencijsku dvoranu (auditorij), galerijsku dvoranu i muzej. Projekt je namijenjen da igra integralnu ulogu u intelektualnom životu grada. Smješteno u blizini centra grada, mjesto igra ključnu ulogu u ponovnom razvoju Bakua. Centar Heydar Aliyev predstavlja fluidnu formu koja nastaje preklapanjem prirodne topografije područja i umotavanjem pojedinačnih funkcija Centra.

Sve funkcije Centra, zajedno s ulazima, predstavljene su naborima u jednoj kontinuiranoj plohi. Ova fluidna forma daje mogućnost povezivanja različitih kulturnih prostora, a istovremeno svakom elementu Centra daje vlastiti identitet i privatnost. Kako se savija prema unutra, koža erodira i postaje element unutarnjeg krajolika Centra. Počevši od dvorane za dobrodošlicu, unutrašnjost zgrade Hadid nastavlja temu spajanja zgrade i polja u kontinuirane površine. Hadidovi podovi su pretvaraju se u rampe i zidove, uvijaju u sofe i stropove, zatim skreću dalje i nestaju iz vidokruga, tvoreći beskrajne bijele vidike. S dizajnom koji se neprestano mijenja u svim smjerovima, malo je osjećaja granica i nema naznaka kraja: to je izvanredna kupaonica prostora. Nematerijalnost građevine, koja varira između bijele, bjelje i najbjelje - ovisno o tome kako sunce pada na njezine radijalne površine - čini se bestežinskom, oslobađajući posjetitelje od odgovornosti

gravitacije.

Slika 4 Kulturni centar Heydar Aliyev

ZAKLJUČAK

Novi koncept domova kulture odraz je našeg društva u razvoju, integrirajući tehnologiju, potrebe zajednice i održivost. Ova moderna kulturna središta ne samo da čuvaju i promiču kulturnu baštinu, već i potiču inovacije, potiču inkluzivnost i pružaju dinamične prostore za angažman zajednice i kreativno izražavanje. Razvijanje metodološkog pristupa za novi koncept kulturnih domova uključuje sustavan proces koji osigurava da su ti prostori dizajnirani i da njima upravljaju kako bi zadovoljili potrebe zajednica koje se razvijaju. Potpuni strateški plan vodi svako od područja u smjeru koji organizacija želi slijediti i omogućuje joj razvoj ciljeva, strategija i programa koji su prikladni ciljevima. U tom smislu, bitno je da institucija koja je definirala plan upravljanja kulturom provede analizu svojih snaga i ograničenja, to je ono što nazivamo "organizacijskom analizom", koja omogućuje poznavanje i obraćanje pozornosti na unutarnje uvjete za procjenu glavne snage i slabosti organizacije. Moderni dizajn i arhitektonske značajke koje poboljšavaju funkcionalnost i održivost kulturnih i obrazovnih centara, kao što su npr. su fleksibilni prostori, ekološki materijali, prilagodljiva ponovna uporaba povijesnih zgrada, stvaranje kulturno značajnih, estetski ugodnih i održivih kulturnih i obrazovnih centara s poboljšanom funkcionalnošću i programskom ponudom, detaljna analiza uspješnih programskih modela koji uključuju mješavinu kulturnih, obrazovnih i društvenih aktivnosti, strategije digitalne integracije samo su dio istraživačkih zaključaka ovog magistarskog rada usmjerenih na širenje dosega i angažmana kulturnih centara. Sve u svemu, javni kulturni i obrazovni centri služe kao vitalni katalizatori za kulturno obogaćivanje, društvenu koheziju i globalno razumijevanje, pridonoseći stvaranju međusobno povezanijeg i kulturno živahnijeg svijeta.

LITERATURA

- [1]. Културата, другоста и литературата, Ранко Младеноски, UDC 316:82
- [2], <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199766567/obo-9780199766567-0243.xml>
- [3]. <https://womenshistorynetwork.org/the-public-country-house-treasure-of-quiet-beauty-or-a-site-for-public-histories/>
- [4], <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2095263522000450>
- [5], <https://www.britannica.com/topic/history-of-museums-398827>
- [6], <https://hrcaj.srce.hr/file/151015> https://en.wikipedia.org/wiki/Cultural_center
- [7]. <https://www.smithsonianmag.com/smart-news/tracking-migration-notable-people-shows-shifting-cultural-hubs-civilization-180952317/>
- [8]. <https://artcultureinside.wordpress.com/2020/12/29/conceptualization-of-cultural-center/>
https://en.wikipedia.org/wiki/Cultural_center
- [9]. <https://www.researchgate.net/publication/51989507> Information spreading and development of cultural centers
- [10]. <https://www.jstor.org/stable/10.1525/jsah.2015.74.4.464>